

VERS BROOD

FRANS DE HAAN

BROOD

Frans houdt van vers brood. Het liefst warm vers brood. Brood dat net uit de oven komt en heel even is afgekoeld. Warm vers brood dat zo lekker wegsmeelt in zijn mond en waarmee hij een ademwolkje terug kan geven aan de ruimte. Zijn moeder koopt elke ochtend vers brood. Bij Bakker Thijssen. Als zijn moeder het huis verlaat om boodschappen te doen, koopt zij altijd eerst vers brood. Daarna snel de andere levensmiddelen. Thuisgekomen zet zij de zware tas op de keukentafel en geeft Frans een stuk vers brood.

Op een dag regent het. Dat had zijn moeder niet verwacht. Een dag eerder was de hemel nog oogstrelend blauw. Voor het eerst kan zij haar jas niet vinden. Toen zij die uiteindelijk had ontmoet, was zij opeens haar boodschappentas kwijt. Frans heeft gezien dat de tas onder de keukentafel staat en geeft haar de tas. Door dat alles is zijn moeder ernstig in de war geraakt. Op de terugweg van haar boodschappentocht denkt zij dat zij nog geen brood

heeft gekocht. Zij loopt bij Bakker Thijssen binnen en koopt een vers brood. Thuisgekomen pakt zij haar tas uit en ontdekt twee verse broden in haar tas. Wat een verrassing. Frans kraait van plezier.

Maar in de dagen en jaren die daarop volgen, wil zij niet van haar gewoonte afstappen om elke dag een vers brood te kopen bij Bakker Thijssen. En omdat altijd eerst het oude brood op moet, heeft Frans vanaf die dag nooit meer vers brood gegeten.

EEND

Frans houdt van dieren, van jongs af aan. Uren kan hij lopen door het bos, aan de hand van zijn vader of zijn moeder, op zoek naar de parmantige staart van een eekhoorn. Wanneer de eekhoornfamilie op vakantie is, wil hij altijd doorlopen naar het territorium van de everzwijnen. Dan speelt hij dat hij zelf een everzwijn is. Met zijn laarzen woelt hij de zwartzwarte aarde en de herfstgevallen bladeren langs het pad om en hoopt hij lekkere worteltjes en nootjes tegen te komen. Maar het liefst gaat hij met zijn moeder naar de kinderboerderij. Daar hoeft hij geen afspraak te maken met de dieren, ze zijn nooit op vakantie. Elk jaar weer zijn er piepkleine lammetjes. Eerst blijven ze heel dicht bij hun moeder, zoals hij ook de hand van zijn moeder vasthoudt. Na een tijdje gaan ze een eigen leven leiden en nog later zijn ze plotseling weg. Frans vroeg eens aan zijn moeder waar ze waren gebleven, maar zijn moeder gaf geen antwoord. Frans trok zijn moeder toen mee naar de bijenkorf

en vroeg aan de meneer van de kinderboerderij of hij van de honing mocht proeven. Een theelepel honing was voor Frans genoeg om voor altijd een bij te willen zijn. Maar dat kon niet volgens zijn moeder. Alsof zijn moeder nooit droomde van een ander leven. Frans zocht troost bij de eend, die hij lekker vers brood gaf. De lieve eend bedankte hem daarvoor en stond toe dat Frans haar veren aaide. Zo ging het elk jaar. Totdat Frans geen vers brood meer kon aanbieden, alleen maar oud brood. Toen is de eend boos weggevloden.

MEISJE

Frans staat bij de verwarming, voor het raam. Uren kan hij naar buiten kijken. Hij doet spelletjes met zich zelf. Hij knijpt zijn ogen een paar seconden stijf dicht en doet ze dan opeens weer open. Door de klaarheldere lichtval moet hij een paar stappen naar achteren doen. Dan weer snel naar voren. Nog een keer. Opeens vliegt het geluid van dieren die op vakantie gaan in zijn oren. Hij zegt tegen zijn moeder: 'Kijk, eenden.' 'Nee Frans, dat zijn ganzen.' Zij vindt het maar vervelend dat Frans niet meer naar de kinderboerderij wil. Nu staat hij de ganse dag voor het raam. 'Als we nu eens naar het zwembad gaan. Daar kan je lekker spetteren, met een bal gooien, van de duikplank springen,' zegt zij. Dat vindt Frans een goed idee.

In het zwembad kijkt Frans zijn ogen uit. Jongens, meisjes, mannen, vrouwen, iedereen zwemt vrolijk door elkaar. Het lijkt wel een kinderboerderij. Opeens hoort hij geklapwiek. Uit een spleet naast de regenpijp van de kleedkamers

kruipen duizenden vleermuizen naar buiten, als Japanners die zich na een dag werken uit de metro persen. Hij probeert de vleermuizen met al zijn ogen te volgen. Een meisje is bang voor de vleermuizen en duikt in het water. Hij tuurt door het water naar het meisje. Ze lijkt op Marilyn Monroe. Zijn vader had eens een foto van Marilyn Monroe uit de krant geknipt. Zijn moeder maakte toen met harde stem een opmerking tegen zijn vader. Frans begreep er niets van. Die foto had hij nooit meer teruggezien.

Op een zomerse dag staat Frans op de duikplank. Hij wil met een enorme duik in het water plonzen. Hij neemt een aanloop en zweeft heerlijk vrij door de lucht. Wanneer het water dichterbij komt ziet hij het meisje dat op Marilyn Monroe lijkt onder zich zwemmen. Een botsing is niet meer te vermijden. Hij is bang voor ruzie, zoals tussen zijn vader en moeder. Hij zwemt onder water helemaal naar de andere kant van het zwembad en vertelt niemand iets. Sindsdien heeft Frans nooit meer gepraat met een meisje zonder aan Marilyn Monroe te moeten denken.

REIZEN

Het zwembad ligt achter het station. Wanneer Frans en zijn moeder naar het zwembad fietsen kijkt hij altijd naar de treinen. Frans probeert het ongeduldige geluid van het vertreksein in zijn oorschelp te vangen en daar de rest van de dag te bewaren. Dat klinkt veel mooier dan het scherpschrille fluitje van de badmeester die niet wil dat de jongens voor de zoveelste keer de meisjes in het water duwen. Na zijn botsing in het zwembad wil Frans liever naar de treinen kijken. Zijn moeder maant hem dan om door te fietsen, want zij moet ook nog brood kopen. Maar op een dag zonder veel dringende tijd neemt zijn moeder hem mee naar het station. Zij koopt twee perronkaartjes en ze lopen hand in hand onder de halfronde overkapping. Zijn moeder wijst naar een rode trein die niet langer stil wil staan. Frans kijkt net zo lang totdat de trein helemaal is opgelost in de horizon. Daarna leest zijn moeder de namen voor van de plaatsen waar de rode trein naar toe gaat. Waddinxveen.

Sint Petersburg. Wladiwostok. Elba. Mariaparochie.

Vanaf die dag wil Frans reizen. Thuis laat hij zich voorlezen uit boeken over verre landen en vreemde volkeren. En over de trek van vogels die thuis geen verwarming hebben. Als hij gaat reizen, kan hij misschien zijn lieve eend nog eens terugzien. Hij moet dan wel vers brood meenemen, bedenkt hij zich. Frans besluit om zijn zakgeld niet meer aan snoep uit te geven. Hij gaat sparen voor een grote reis.

Een half jaar later heeft hij een broekzak vol muntjes. Hij luistert naar het rinkeldekinkel en zegt tegen zichzelf: 'Dit is de dag.' Zijn moeder gaat boodschappen doen en hij fietst snel naar het station. Tussen de wachtende mensen door loopt hij naar het loket. Op het moment dat hij een kaartje wil kopen ziet hij opeens dat het meisje dat op Marilyn Monroe lijkt achter het loket zit. Ze vraagt hem waar hij naar toe wil, maar hij durft niets te zeggen en holt snel weg. Met een vuurtorenrood hoofd komt hij weer thuis.

ALMHOF

Frans koestert zijn wereldreisdroom in zijn eigen planetarium. Tientallen kilo's oud brood heeft hij opgegeten. Ontelbaar veel lammetjes heeft hij zien komen en gaan. Honderden uren heeft hij voor het raam gestaan. Zijn verzameling foto's van filmsterren is compleet. Op één actrice na, volgens zijn vader.

Het is nacht. Frans ligt in bed en droomt. Een ster geeft hem een knipoog en vertelt hem dat morgen het kerstfeest losbarst. De kerkklokken beieren er al lustig op los. Frans gaat het bed uit en trekt zijn stoute reisschoenen aan. Met een rugzak vol muntjes gaat hij naar het station. Hij zoekt het loket. Tot zijn verbazing is het gesloten. Hij kijkt om zich heen, het meisje is vervangen door een kaartjesautomaat. De automaat spreekt hem vriendelijk toe: 'Waar wilt u de kerstdagen doorbrengen?' Over zijn schouder kijkt Frans of het meisje is teruggekeerd op de plek waar vroeger het loket was. Nee, hij ziet haar nergens. Hij moet nu snel een kaartje kopen. Maar waar zal hij naar toe

gaan? Hij drukt zo maar de naam van een plaats in. ‘Vandaag gaat uw reis naar Almhof. Uw vervoerbewijs kost 505 muntjes,’ zegt de automaat. Frans maakt zijn rugzak open en stopt net zo veel muntjes in de automaat totdat er een heel mooi kaartje uitkomt. Hij pakt het kaartje en loopt naar het perron. De rode trein staat klaar om te vertrekken. Frans stapt in de trein en kiest een stoel bij het raam. Het vertreksein klinkt nog na in zijn oren wanneer de trein allang door een landschap vol onverlichte kerstbomen rijdt. Onderweg stopt de trein niet, nergens.

Aan het einde van zijn reis door de nacht komt Frans in Almhof aan. Hij stapt uit en loopt over het perron. Bij de uitgang staat de kerstman. Hij vraagt aan de kerstman of hij een eend heeft gezien, met hele mooie veren. ‘Ja zeker,’ zegt de kerstman en hij haalt de eend uit zijn hoge muts. Frans is helemaal ontroerd en geeft de eend een stuk van het verse brood dat hij stiekem van huis heeft meegenomen. ‘Zal ik je een kerstverhaal vertellen?’ vraagt de kerstman aan Frans. ‘Ja graag,’ zegt Frans, die opeens zijn ouders en het warme haardvuur van de woonkamer mist. De kerstman begint zijn kerstverhaal: ‘Ik wil graag eerder stoppen met werken omdat ik dan

de tijd en de rust heb om een verhaal te schrijven over een jongetje dat graag elke dag vers brood eet.'

Het kerstverhaal van de kerstman heeft een gelukkig einde. Het jongetje dat graag elke dag vers brood eet, wordt uiteindelijk bakker van zoete broodjes. Bovendien trouwt hij met een meisje dat op Marilyn Monroe lijkt, tot groot genoegen van zijn vader. En ze leefden nog lang en gelukkig, volgens de kerstman. Frans heeft de hele tijd aandachtig geluisterd, met zijn lievelingseend op zijn schoot. Frans is blij met de goede afloop. Anders zou hij zich op het perron van Station Almhof heel erg eenzaam hebben gevoeld. Opeens zegt Frans tegen de kerstman dat hij terug wil, naar huis. 'Dat lukt vandaag niet,' zegt de kerstman, 'er rijden geen treinen meer.' Frans moet er bijna van huilen, hij mist zijn ouders op deze kerstavond. 'Maar ik weet wel een oplossing voor jou en mij,' zegt de kerstman. 'Hier vlakbij is een schuur met veel hooi. Ik zal aan de boer vragen of we daar mogen slapen.'

De boer vindt alles best. De kerstman, de eend en Frans slapen een heerlijk warme nacht in het knisperend stro van de donkere schuur. De volgende ochtend kijkt Frans zijn ogen uit, hij weet

even niet waar hij is. Vlakbij hem staat een ezel rustig te eten uit een volle voederbak. Tot hun verrassing komt de boer een voedzaam ontbijt brengen.

Samen met de kerstman gaat Frans terug naar het station. Hij klemt de eend voorzichtig onder zijn arm. In de verte is de stoompluim van de trein al zichtbaar. Frans wordt er vrolijk van. Ze komen net op tijd bij het station en stappen in de trein. ‘Zo, nu zijn wij begonnen aan de weg terug,’ zegt de kerstman, ‘naar het echte leven.’ Al snel slingert de trein zich weer door het berglandschap van de onverlichte kerstbomen. ‘Eén ding begrijp ik niet in het kerstverhaal,’ zegt Frans, ‘waarom wilde u eerder stoppen met werken? Kerstman zijn is toch het mooiste beroep dat er is?’ Even is de kerstman verrast door de vraag van Frans. Dan antwoordt hij bedachtzaam: ‘Ja, je hebt gelijk. Het was een malle wens van mij, ingegeven door al die propaganda over een zogenaamde levensloopregeling. Ik kreeg daardoor het gevoel dat ik een dief van mijn eigen portemonnee zou zijn als ik daar niet aan mee zou doen. Maar door jou weet ik weer dat er niets mooiers is dan om kerstman te zijn. Ik kan dan aan de mensen laten zien dat geven zaliger is dan ontvangen.’

Frans glimt van trots. ‘Als ik later bakker ben, kan iedereen van mij gratis zoete broodjes krijgen,’ zegt hij stoer. De kerstman lacht. ‘Ik heb een beter plan. Jij verkoopt gewoon je brood, zoals elke bakker dat doet. Maar op een dag krijg je een brief van me met het verzoek mij op te volgen. Wil je dat?’ ‘Ja, dat wil ik wel,’ stamelt Frans. De kerstman kijkt naar buiten. Opeens trekt hij aan de noodrem. De trein komt piepend tot stilstand bij een station dat Frans op de heenweg niet heeft gezien. Nergenshuizen, staat er op een bord. ‘Dag Frans,’ zegt de kerstman. ‘Dag kerstman,’ zegt Frans.

Thuis vliegt Frans zijn moeder en vader om de hals. Hij vertelt over zijn reis naar Station Almhof en de schuur waar hij heeft geslapen. Maar hij zwijgt over de ontmoeting met de kerstman, dat is zijn geheim. ‘Maar hoe moet het nu met die eend?’ vraagt zijn vader. ‘Dat wordt mijn huisdier,’ zegt Frans heel stellig. ‘Dat denk ik dus van niet,’ beweert zijn vader. Frans verzint een list. ‘Ik zal de eend terugbrengen naar de kinderboerderij, maar dan wil ik wel weer elke dag vers brood eten.’ Nu geeft Frans de ster een vette knipoog.

Een paar uur later wordt Frans wakker. De geur van hemelse croissants kruipt onder de deur van zijn kamer door, samen met de stem van zijn moeder. ‘Frans, kom je naar beneden, we hebben een heerlijk kerstontbijt.’

SNOEPGOED

Zijn moeder heeft iets nieuws bedacht. ‘Frans, als je niet meer wil zwemmen, moet je iets anders doen om in beweging te blijven. Wat vind je van korfballen of voetballen?’ Even trekt Frans een vies gezicht, hij heeft niet zo’n zin om in het natte gras achter iemand anders aan te hollen. Dan tovert hij opeens een lach tevoorschijn. ‘Ik zou wel op gymnastiek willen,’ zegt hij. De sporthal is twee straten verder en hij heeft verhalen gehoord over de leuke gymjuf met lang blond haar. Al snel gaat Frans met veel plezier twee keer per week naar gymnastiek. Hij vindt de gymjuf heel lief en aardig. Frans wil graag indruk op haar maken. Radslag, zweefkoprol, vogelnestje, overal wil hij de beste in zijn. Vaak mag Frans een nieuwe oefening voordoen, de andere kinderen kijken dan vol bewondering naar hem.

Op een dag vertelt de gymjuf dat ze ophoudt met lesgeven. Ze gaat trouwen met een ruiter op een wit paard. Ze vindt dat ze moet kiezen, dat vindt ze heel erg jammer. ‘Maar het

bestuur van onze gymnastiekvereniging Achilles zal zeker voor een goede opvolger zorgen,' zegt ze ter geruststelling. Frans weet dat hij haar heel erg zal missen en besluit met gymles te stoppen.

Eenmaal thuisgekomen is Frans nog steeds verdrietig. Maar er is niemand die naar zijn verhaal wil luisteren. Zijn vader is aan het werk en zijn moeder doet een middagdutje in de grote stoel in de achterkamer. Opeens krijgt Frans enorme zin in een snoepje. Dat heeft hij nu wel verdiend, vindt hij. In de gang trekt hij zijn schoenen uit en heel langzaam duwt hij de deurklink naar beneden. Hij weet dat hij daarna de deur snel moet openzwaaien om te voorkomen dat de scharnieren protesteren. Op zijn kousen sluipt Frans door de achterkamer, op weg naar het dressoir waarin de ronde doos met snoepjes staat. Een paar weken geleden is Frans betrapt bij een eerdere poging om een snoepje teveel te bemachtigen. Zijn vader heeft toen met een zwarte viltstift "Verboden vruchten" op de doos geschreven. Gelukkig is zijn moeder vandaag in een diepe slaap verzonken. Zij snurkt enorm, de achterkamer lijkt wel op de machinekamer van een stoomboot. Frans opent voorzichtig het deurtje van het dressoir,

pakt de snoepdoos, maakt die open en neemt een snoepje. Even stopt de luidruchtige ademhaling van zijn moeder. Snel stopt Frans het snoepje in zijn mond. Hij zet alles terug en loopt geruisloos de kamer uit. Het lukt Frans om veilig de gang te bereiken. Maar nu pas merkt hij dat hij in zijn haast het snoepje in één keer heeft doorgeslikt. Hij kan zich de smaak, de zachtheid en de frisse kleur van de verboden vrucht nauwelijks meer herinneren.

GENADE

Frans gaat met zijn moeder op reis, met de trein, om oom Hendrik en tante Astrid te bezoeken. Hendrik draagt oude sloffen en Astrid heeft een snorretje. Bij de lunch krijgt Frans lauwe tomatensoep met kleine gummi balletjes. Astrid stelt voor om te gaan wandelen. Oom Hendrik wil niet mee, want hij moet eerst zijn levenswerk nog af maken. Frans weet niet wat daarmee wordt bedoeld, maar hij durft niets te vragen.

De wandeling brengt hen bij Kinderboerderij Zanzibar. Frans vindt dat een mooie naam, die doet hem denken aan zijn grote vriend Babar, de olifant. Frans ziet een asymmetrisch speelhuisje op palen met een lange steile trap naar boven. Hij loopt er snel naar toe, gaat met twee treden tegelijk de trap op en kijkt door een raam van het speelhuisje naar beneden. ‘Wat vinden jullie van mijn levenswerk?’ vraagt hij aan zijn moeder en tante Astrid, die vlakbij op een bankje zitten. ‘Voorzichtig,’ zegt tante Astrid, ‘dat is een gevaarlijke

trap, vorige week is er nog een kind van af gevallen.’

Na een poosje gaan ze terug naar huis. Tante Astrid wil thee zetten. Zij loopt naar de hal en roept naar boven, in de richting van de studeerkamer van Hendrik: ‘Joehoe, we zijn er weer.’ Sinds Hendrik bezig is met zijn levenswerk, al een jaar of elf, krijgt ze dan een of ander levensteken terug, zoiets als “Heerlijk helder” of “Hapklare brokken” of een benauwd “Niet storen.” Maar vandaag hoort ze helemaal niets. Ze wordt ongerust en loopt de trap op. Frans en zijn moeder besluiten achter haar aan te gaan.

Boven zien ze tante Astrid verstijfd in de deuropening van de studeerkamer staan, met een hand voor haar mond. Ze stamelt: ‘Grote genade.’ Tranen lopen over haar wangen. Frans loopt langs tante Astrid de kamer in en ziet oom Hendrik op de grond liggen, bedolven onder zijn enorme boekenkast. Vermoedelijk heeft oom Hendrik de boekenkast in zijn val omgetrokken toen hij, op zoek naar een boek van de bovenste plank, even zijn evenwicht verloor op het keukentrapje.

Oom Hendrik beweegt niet, zijn ogen staren strak naar het peertje dat eenzaam aan het plafond bungelt. Rondom zijn hoofd liggen schots en scheef

houten planken en ontelbaar veel boeken. Bijna een meter verder ziet Frans de rechterhand van oom Hendrik. Zijn verstilde vingers omknellen een reisgids. “Venetië,” staat er op. ‘Ach Hendrik, wat zijn we gelukkig geweest in Venetië, wij met zijn tweeën,’ zegt tante Astrid wanneer ze het boek ziet. Ze strijkt liefdevol met haar hand langs zijn gezicht, maar trekt die opeens terug. ‘Hij leeft nog, hij mompelt iets,’ zegt ze geschrokken. Ze houdt haar oor bij de ingevallen mond van oom Hendrik. ‘Wat zeg je, lieverd? Wat, D A, D A?’

Tante Astrid wendt zich wanhopig tot Frans en zijn moeder en zegt: ‘Hendrik is altijd een grappenmaker geweest, maar niemand begreep zijn grapjes. En nu weet ik niet of hij “DA” zegt, de afkorting van Drogisten Associatie, de winkelketen waar hij altijd zijn papieren zakdoekjes koopt, of “DADA.” Dada is zijn favoriete kunststroming, de dadaïsten waren enorme grapjassen, ze namen het officiële kunstleven niet serieus en ze wilden alle musea sluiten.’ Frans heeft geen zin om naar zijn tante te luisteren. Hij gaat naast oom Hendrik op de grond zitten. Ook hij hoort nu zijn oom bijna onhoorbaar brabbelen. ‘Oom Hendrik zegt helemaal

geen “DA” of “DADA,” maar “TA”, luister maar,’ zegt Frans tegen zijn tante. ‘Zegt hij THEA,’ smaalt tante Astrid, die toen nog niet kon weten dat “TA” de afkorting was van het levenswerk van Hendrik. Tante Astrid schreeuwt het uit: ‘Thea, Thea, pfff, dat was zijn vriendinnetje op de kleuterschool, hoe kan hij nou haar met zijn laatste adem noemen? Is hij mij vergeten? Hendrik, Hendrik, zet dat stomme Katwijkse viswijf nu eens uit je hoofd!’ Tante Astrid heeft het hoofd van Hendrik met twee handen beetgepakt en schudt het ruw heen en weer.

Vijf dagen later is de crematie van oom Hendrik. Tante Astrid is nog steeds zó boos dat ze niemand heeft uitgenodigd voor deze gelegenheid, behalve Frans en zijn moeder. Op de kist ligt niet het boek dat oom Hendrik als laatste heeft ingekeken, maar een ander, een boek dat tante Astrid met veel moeite heeft kunnen vinden in de chaos van de studeerkamer. “Dood in Venetië,” staat op het omslag.

‘Maar wat betekent nu TA?’ vraagt Frans aan tante Astrid na afloop van de crematie. ‘Dat zullen we nooit weten,’ antwoordt zij, ‘ik heb het manuscript waar hij elf jaren in alle eenzaamheid aan heeft gewerkt, in de kist gelegd. Daar is nu

weinig meer van over, vermoed ik. Dan had hij maar niet over die Thea moeten beginnen.’ Frans is verbaasd. ‘Misschien bedoelde oom Hendrik met “TA” niet “Thea” maar “Tante Astrid,” merkt hij op. ‘Grote genade,’ fluistert tante Astrid.

KLEINE TEEN

Samen met zijn vader en moeder is Frans op weg naar Friesland. Het is vakantie, als snel verschijnen er steeds meer auto's op de weg. Zijn vader zit zoals altijd achter het stuur en is in een vrolijke bui, maar zijn moeder heeft het nog warm van het inpakken. Af en toe wappert ze met de plooiën van haar bloemetjesjurk en drapeert die dan weer over de ene en dan weer over de andere knie. Mannen kunnen geen bloemen schikken, lacht zijn vader en legt zijn hand op haar linkerbeen. Eenmaal op de snelweg verzinnen Frans en zijn vader steeds andere raadsels voor elkaar. 'Wat rijmt er op Maybach?' vraagt zijn vader. 'Beurskrach,' roept Frans snel. 'Wie ligt daar in die gepantserde begrafenisauto?' 'Een angstige onroerend goedhandelaar.' Ze lachen alle twee.

Even later rijden ze langs een hele hoge zuil waarop met enorme letters reclame wordt gemaakt voor de HO, de Holistische Omroep. 'Wat is dat nu weer?' vraagt Frans. 'Ik denk dat het een grapje is van een reclamebureau, ze willen zeker dat mensen

zich bewuster worden van hun omgeving zodat zij bij het televisie-kijken minder snel last hebben van een tunnelvisie,' zegt zijn vader aarzelend. 'Maar wat betekent dat nu precies, dat holistische gedoe?' wil Frans weten. Opeens neemt zijn moeder het woord. 'Volgens de Libelle is dat een biologisch-filosofische theorie die de levensverschijnselen bepaald acht door de totaliteit van het levende, die meer is dan de som van de onderdelen.' Tot aan Franeker maken Frans en zijn vader Libelle-grappen, tot grote ergernis van zijn moeder.

Op de tweede schooldag na zijn vakantie moet Frans naar de schoolarts. Zijn moeder gaat met hem mee. De schoolarts is een norse man, die Frans her en der betast en beklopt. Hij legt een kleine koude ijzeren schijf op de blote rug van Frans, die een hele tijd diep moet in- en uitademen. Frans merkt dat zijn moeder vol bewondering naar de kordate bewegingen van de schoolarts kijkt, zelfs wanneer hij de tong van Frans hard naar beneden duwt met een houten stokje om in zijn keel te kunnen kijken. 'Geef mij maar een waterijsje,' zegt Frans tegen de schoolarts. 'Dat hoort hij vast de hele dag,' reageert zijn moeder.

Even later zegt de schoolarts: ‘Helemaal in orde, heeft u nog vragen?’ ‘Nee, niet echt,’ zegt zijn moeder, ‘maar ik zou het wel prettig vinden als u even naar zijn kleine teen wil kijken.’ Daar was Frans niet op voorbereid, hij dacht dat hij naar huis mocht. Nu moet hij ook nog zijn sokken uittrekken. De schoolarts onderzoekt aandachtig de kleine teen van zijn rechtervoet. ‘Ja, die staat een beetje scheef,’ zegt de arts, ‘als we die niet met Leukoplast recht krijgen, kunnen we hem altijd nog weghalen.’ Frans schrikt zich een hoedje en kijkt vragend naar zijn moeder. ‘U moet het zo zien,’ vervolgt de schoolarts terwijl hij met een klinische blik naar de plooiën in de bloemetjesjurk van de moeder van Frans staart, ‘het kleine teentje is eigenlijk een gedegenererde vinger, de drie kootjes zijn vergroeid tot één geheel, het kleine teentje is niets meer dan een rudimentaire rest.’ Nog voordat Frans boos kan worden, sist zijn moeder tegen de schoolarts: ‘Blijf met je gore rotpoten van de holistische integraliteit van mijn prachtzoon af!’

Frans is heel trots op zijn moeder wanneer ze samen van het schoolplein aflopen.

ZUSJE

Lange tijd heeft Frans niets in de gaten. Hij heeft het te druk met zijn eigen leven. Vandaag is hij aan het voetballen op straat. Hij schiet de bal een paar keer heel hard tegen de garagedeur van de bureu. Opeens glijdt hij uit en valt met zijn knie op de tegels. Bloedend stormt hij de woonkamer binnen, waar zijn moeder met een berg kleren achter de naaimachine zit. Zijn moeder wast de wond met water uit en doet er jodium op. Daarna blaast zij even op de wond en plakt er een gekleurde pleister op. ‘Au, dat doet pijn,’ zegt Frans. ‘Het is maar een kleine wond,’ zegt zijn moeder, ‘dat mag geen naam hebben.’

Frans wil niet meer voetballen en gaat buiten in de zandbak spelen. Hij bakt taartjes in de gekleurde vormpjes die hij voor zijn verjaardag heeft gekregen. De ene ziet er nog lekkerder uit dan de andere. Wanneer hij de vormpjes te klein vindt, vult hij zijn schoenen met zand. Daarna probeert hij het gezicht van de buurman in het zand te tekenen.

Frans heeft dorst. Hij loopt op zijn blote voeten naar binnen en hoopt dat zijn moeder een glas limonade voor hem inschenkt. In de keuken kijkt hij naar het zand dat aan zijn voeten plakt. ‘Kijk,’ zegt Frans, ‘strandzand, kan je nu ook de zee horen?’ Zijn moeder is de ramen aan het zemen en wordt boos wanneer ze al het zand op de keukenvloer ziet. Ze zucht en veegt het zand met veger en blik op. ‘Ga jij maar naar boven,’ zegt ze tegen Frans, ‘je kamer opruimen. Alles ligt daar door elkaar. Doe de autootjes bij de autootjes, de speldjes bij de speldjes en de Lego-stenen bij de Lego-stenen.’ Frans begrijpt er niets van, waarom is zijn moeder zo druk bezig met kleren maken en opruimen?

Een paar dagen later ziet hij zijn vader met een hand over de buik van zijn moeder aaien. Zijn vader kijkt hem aan en zegt trots: ‘Frans, je krijgt een speelkameraadje.’ Zijn moeder zet een hand in haar rug en lacht. ‘Over een paar maanden weet je of het een broertje of een zusje wordt. Lijkt je dat leuk, Frans?’ vraagt ze.

In de weken en maanden daarna vult het huis zich langzaam maar zeker met het nieuwe speelkameraadje. De kleine kamer op

de eerste verdieping krijgt nieuw behang, de wieg wordt van zolder gehaald en op de oude commode liggen stapels kleren en luiers klaar.

Niemand heeft het gezegd, maar Frans voelt dat de grote dag is gekomen. De zuster die een paar dagen geleden langs is geweest, loopt al de hele dag door het huis. Ook de buurvrouw is op bezoek. Frans heeft zijn moeder vandaag nog niet gezien, ze is zeker in haar slaapkamer, denkt hij. De buurvrouw biedt zijn vader en de zuster een kopje koffie aan. ‘Frans, wil jij met mij een spelletje Pim Pam Pet doen?’ vraagt de buurvrouw.

Opeens is het zo ver. Frans hoort zijn vader de trap afstormen. Glunderend loopt hij de woonkamer in. ‘Frans,’ zegt hij, ‘je hebt een zusje gekregen! Leuk, hè?’ ‘Een zusje,’ zegt Frans, ‘als ze maar kan voetballen.’ ‘En hoe heet ze?’ vraagt de buurvrouw. ‘Ze heet Hillegonda Maria Agatha,’ zegt zijn vader met een hese stem. ‘Hoe?’ vraagt Frans. ‘Hillegonda Maria Agatha,’ antwoordt zijn vader. ‘Hillegonda Maria Agatha, wat een gekke naam,’ zegt Frans zachtjes. ‘Nou,’ reageert zijn vader, ‘zo gek is dat niet. Mijn grootmoeder heette Hillegonda, mijn oudste oud-tante Maria en de overgrootmoeder van

je moeder heette Agatha. Dat is samen Hillegonda Maria Agatha, jouw zusje, Frans.’ ‘Nou,’ zegt Frans, ‘ik vind het maar een rare naam, alsof mijn zusje geen gewone naam mag hebben. Als ik mijn kamer moet opruimen, moet ik de autootjes bij de autootjes doen, de speldjes bij de speldjes en de Lego-stenen bij de Lego-stenen. Hoe kan mijn zusje dan naar drie verschillende personen worden vernoemd? Ik vind dat maar slordig. Ik noem haar gewoon Janneke en dan mogen jullie mij Jip noemen.’

ZANDBAK

Op een avond wordt er gebeld. ‘Wie zou dat nu kunnen zijn?’ vraagt de moeder van Frans. Snel brengt ze de lege pannen en borden naar de keuken. Ook de vader van Frans staat op en loopt naar de voordeur. Vanuit de woonkamer proberen Frans en zijn moeder het gesprek te volgen dat in de hal wordt gevoerd. Na enige tijd komt zijn vader binnen met een meneer in een donkerblauw pak. ‘Dag mevrouw, dag jongen,’ zegt de meneer. Hij gaat aan tafel zitten en haalt een brochure uit zijn tas. ‘Kijk,’ zegt hij, ‘zo komt de encyclopedie er uit te zien. Mooi hè? De encyclopedie wordt op glanzend papier gedrukt en verschijnt uitsluitend in een gebonden uitgave. De redactie zal bestaan uit de meest vooraanstaande geleerden van het land.’ De vader van Frans leest de brochure helemaal door en stelt een paar vragen. Uit de slaapkamer op de eerste verdieping komt gestommel. ‘Oh,’ zegt de moeder van Frans met een vermoeide stem, ‘de kleine is weer wakker geworden.’ Ze gaat naar

boven. De meneer in het pak praat nog even met de vader van Frans en schudt hem dan de hand.

Als de meneer in het donkerblauwe pak weg is, vraagt Frans aan zijn vader: ‘Wat is dat, een encyclopedie?’ ‘Een encyclopedie,’ zegt zijn vader, is een reeks boeken waarin alles staat geschreven wat bekend is. Als je dat allemaal hebt gelezen, ben je het knapste jongetje van de klas.’ ‘Maar ik kan nog helemaal niet lezen,’ zegt Frans. ‘Maar volgend jaar wel,’ zegt zijn vader geruststellend. ‘Staat in zo’n encyclopedie echt alles?’ vraagt Frans. ‘Staat daar ook in dat onze buurman heel flauw is, omdat hij mijn voetbal heeft afgepakt toen ik die een paar keer tegen zijn garagedeur schopte?’ ‘Nee,’ zegt zijn vader, ‘dat staat er niet in. Dat is niet belangrijk voor andere lezers, alleen maar voor jou. En voor je moeder en voor mij, want bij ons komt hij altijd klagen. Als het niet over dat voetballen van jou gaat, dan wel over de pruimen die jij telkens uit zijn tuin plukt.’ ‘Maar wat staat er dan wel in die encyclopedie?’ wil Frans weten. ‘Nou,’ zegt zijn vader, ‘bijvoorbeeld verhalen over de opkomst en ondergang van het Romeinse rijk, over het verschil tussen mens en dier, over de ontdekking van de magnetische

noordpool.’ Frans durft niet verder te vragen.

Boven is het huilen gestopt. De moeder van Frans komt naar beneden en vraagt: ‘Wat heb je besloten? Ga je echt zo’n encyclopedie kopen?’ ‘Ja,’ zegt de vader van Frans, ‘ik heb mijn hele leven al een encyclopedie willen hebben. Dit wordt een prachtige uitgave in twintig delen, die in de komende vijf jaar zullen verschijnen.’ ‘Vijf jaar?’ vraagt de moeder van Frans, ‘kan ik dan nog wel af en toe een bloemetjesjurk kopen?’ ‘Maak je maar geen zorgen,’ zegt hij, ‘als mensen verstandig met hun geld omgaan, kunnen ze allemaal een encyclopedie kopen. En af en toe een bloemetje.’

Een paar weken later komt het eerste deel van de encyclopedie met de post, verpakt in stevig karton. De vader van Frans legt het pakket op tafel, maakt het open en gooit het karton op de grond. Met een rood hoofd bladert hij door de encyclopedie. Frans en zijn moeder zitten ook aan tafel, maar ze durven niets te zeggen. ‘Waar lees je over?’ vraagt zijn moeder na enige tijd. ‘Over de aarde, over het ontstaan en de vorm van de aarde,’ antwoordt zijn vader afwezig. ‘Weet je, Frans, vroeger dacht men dat de aarde plat was, maar later hebben ze ontdekt dat

de aarde rond is, bijna als een voetbal. Als je vanuit hier een tunnel graaft, door het midden van de aarde, kom je in Nieuw-Zeeland uit.’ ‘In Zeeland, bij tante Bep?’ vraagt Frans. ‘Nee, in Nieuw-Zeeland, vlakbij Australië,’ antwoordt zijn vader. ‘Omdat die mensen precies aan de andere kant van de aarde wonen, worden ze ook wel onze tegenvoeters genoemd,’ voegt hij daar nog aan toe. ‘En dan is er warme chocolade,’ zegt de moeder van Frans, die met een dienblad vol dampende kopjes de kamer binnenkomt.

De volgende ochtend gaat Frans heel vroeg naar school. Hij heeft een plan. Hij wil die tegenvoeters wel eens zien. De hele nacht heeft hij over hen gedroomd. Mensen waarbij de voeten naar achteren zijn gegroeid en die altijd achteruit lopen. Hij vertelt aan de kinderen uit zijn klas over de encyclopedie van zijn vader en over die gekke tegenvoeters. In de pauze gaan ze allemaal graven in de grote zandbak van de school. ‘Tegenvoeters, waar zijn jullie?’ schreeuwen ze allemaal. De juf hoort het kabaal en vraagt wat ze aan het doen zijn. ‘Ssstt, niet aan de juf vertellen,’ fluistert Frans tegen de andere kinderen. ‘Wat flauw,’ zegt de juf, ‘dan moeten jullie nu weer naar binnen en snel ook.’

Na afloop van de schooldag gaan ze verder met hun graafwerk. ‘Tegenvoeters, waar zijn jullie?’ Na veel geploeter stuiten ze op de betonnen bodem van de zandbak. ‘Hé, Frans, waar zijn die tegenvoeters van jou nou?’ ‘Ik weet het ook niet,’ zegt Frans, ‘volgens de encyclopedie van mijn vader moet je die vanzelf tegenkomen.’ Frans wordt uitgelachen. Door de hele klas. ‘Moet jij niet achteruit naar huis lopen?’ vraagt een klasgenoot.

Teleurgesteld komt Frans thuis. ‘Die tegenvoeters bestaan helemaal niet,’ zegt hij tegen zijn vader. ‘En de aarde is niet rond, maar zo plat als een dubbeltje.’ Frans blijft boos en zegt dan: ‘Als we die encyclopedie verkopen, is er genoeg geld om voor ons allemaal een bloemetjesjurk te kopen!’

JARIG

Het is prachtig weer. De zon schijnt alsof zij nooit iets anders heeft gedaan. Het is feest vandaag. Oma is jarig. Frans krijgt van zijn moeder een verse korte broek en een kleurig hemd aangereikt. Met de auto reist het hele gezin naar het huis van oma. De veranda zit vol mensen. Ooms en tantes, zijn oudere neven en nichten en natuurlijk oma. Ze strijkt met haar hand door het haar van Frans en zegt dat hij weer flink is gegroeid. Op een tafeltje staan allemaal kleine glazen met gele vla. Frans wil met een lepeltje proeven van de vla, maar hij krijgt van tante Els te horen dat advocaat niet geschikt is voor kinderen. Dezelfde tante biedt hem een vruchtengebakje aan en dat lust Frans wel. Ook krijgt hij een glaasje bowl. Daar heeft Frans een jaar lang naar uitgekeken, thuis maken zijn ouders dat nooit. ‘Het is me toch wat, met die verkiezingen,’ zegt oom Siebrand. Frans kijkt om zich heen. Hij ziet dat zijn neefjes op het grasveld croquet spelen. Zijn nichtjes lopen naar het tuinhuisje om vanuit luie stoelen de zon

te begroeten. Frans loopt over het grindpad in de richting van het tuinhuisje. Wat zal hij doen? Hij kijkt naar de enorme rododendronstruiken langs het pad. Hij ziet een prachtig schuilplekje, bijna net zo mooi als zijn takkenhut in het bos voor zijn eigen huis. Hij verlaat het pad, duwt een paar grote takken opzij en gaat op zijn knieën tussen de dichte struiken zitten. Vanuit zijn geheime plek kan hij de hele tuin overzien; de veranda waar zijn ooms en tantes druk praten, het grasveld waar zijn neefjes inmiddels aan het voetballen zijn met de croquetbal en het tuinhuis waar zijn nichtjes zo maar wat kletsen en lachen.

‘Hé, wie ben jij?’ hoort hij opeens achter zich. Een meisje met grote blauwe ogen en een witte jurk komt naast hem zitten. ‘Ik ben Eva, hoe heet jij?’ ‘Frans,’ zegt Frans. ‘Ik woon hiernaast,’ zegt Eva, ‘in dat grote huis met die rood-witte luiken.’ ‘Wil je een snoepje?’ vraagt Eva. ‘Ik lust er wel twee,’ zegt Frans. ‘Ik heb drie snoepjes, kijk maar,’ zegt Eva en ze laat een kleine snoeptrommel zien. ‘Ik heb vier ooms en vijf tantes,’ zegt Frans. ‘Mijn vader zegt altijd tegen me dat ik op zes poten moet zitten wanneer ik wip met mijn stoel,’ zegt Eva. ‘Mijn vader heeft het vaak over zeven magere en zeven vette jaren,’ zegt Frans,

‘en dan kijkt hij altijd lachend naar mijn moeder.’
‘Mijn vader heeft de Acht van Chaam gefietst, maar ik weet niet wat dat is,’ zegt Eva. ‘Ik was een negenponder, volgens mijn moeder,’ zegt Frans. ‘Tien, wie niet weg is, is gezien,’ zegt Eva lachend en ze houdt haar hand voor de ogen van Frans.

Een vette wolk trekt heel even langs de zon. Frans kan door de hand van Eva niets meer zien. Hij luistert daarom geduldig naar de geluiden die uit de tuin naar hem toe komen gewaaid. Hij hoort dat zijn neefjes zijn gestopt met het croquetspel. Zij staan nu bij het tuinhuisje en praten met zijn nichtjes. ‘Als ik achttien ben, ga ik in Amsterdam studeren en op kamers wonen.’ ‘Ik wil op mijn vijftiengste trouwen.’ ‘Ik heb dit jaar al vierendertig tenniswedstrijden gewonnen.’ ‘Wordt jouw vader al vijftig dit jaar? Dat moet toch hetzelfde zijn als een bijna-dood-ervaring.’ ‘Nou, oma is anders vandaag drie-en-tachtig geworden en zij heeft vorig jaar nog geschaatst.’

Frans voelt nog steeds de warme hand van Eva. Hij draait zijn hoofd voorzichtig in de richting van de veranda, waar zijn ooms en tantes de toestand in de wereld bespreken. ‘Ik begrijp niet

waarom de Tweede Kamer honderdvijftig leden heeft. Vijftig zijn ruim voldoende.’ ‘Vorige week waren er wel driehonderd mensen in de Grote Kerk bij de dienst van dominee Notten.’ ‘Italianen overdrijven altijd zo, als je een fooi geeft zeggen ze “Mille grazie”, duizendmaal dank.’ ‘Je zou het misschien vergeten, maar besef wel dat Napoleon bij het oversteken van de Berezina dertigduizend soldaten verloor.’ ‘De Hermitage herbergt drie miljoen kunstvoorwerpen.’ ‘Het is feest vandaag en niet alleen vanwege de verjaardag van oma. Nederland telt nu twaalf miljoen inwoners.’

De wolk drijft weg. Eva trekt haar hand terug. Frans knippert met zijn ogen. ‘Weet jij wat het begrip “oneindigheid” betekent?’ vraagt hij aan haar. ‘Ja, hoor,’ zegt Eva. Vanuit het huis van de burens wordt geroepen. Eva kijkt op en zegt tegen Frans: ‘Dat vertel ik je de volgende keer.’ Ze kust Frans op zijn voorhoofd, kruipt onder de rododendrons door en gaat naar huis.

DIERENTUIN

De zon dwarrelt doelloos over de daken. Regenpijpen hangen loom aan de warme muren van donkerrood baksteen. Het gras staat er knisperend bij. Vanuit zijn zolderraam kijkt Frans in de groene oase achter de huizen. De buurman die nooit de bal wil teruggeven wanneer die per ongeluk in zijn tuin is beland, loopt met een flesje bier in zijn hand naar een tuinstoel. Het is vakantie. ‘Frans, jongen, morgen gaan wij er op uit,’ heeft zijn vader die ochtend gezegd. ‘Dan zal je eens iets anders zien dan koeien, schapen en regenwormen. Wij gaan naar een heel beroemde dierentuin.’ De rest van de dag bekijkt Frans voor de zoveelste keer de foto’s in zijn lievelingsboek, “De grote encyclopedie van het dierenrijk.” Een bezoek aan de dierentuin lijkt hem heel erg leuk, maar hij is er niet helemaal gerust op. De Indische brilslang kijkt hem boos aan en de koningsgier is een echte lelijkerd. Frans bladert snel door. Hij hoopt goede vriendjes te worden met de koninklijke giraffen en de kleine panda is vast heel lief.

De volgende dag heeft zijn vader een zeldzaam goed humeur. Hij heeft zijn donkere pak ingeruild voor een lichte broek en een vrolijk overhemd. Na het ontbijt stuurt hij iedereen snel naar buiten. Hij sluit het huis af en loopt gearmd met zijn moeder naar de auto. Frans kruipt op de achterbank, naast het kinderzitje met zijn zusje. 'Hoe noemen ze deze auto ook al weer?' vraagt zijn vader. 'DKW,' zegt Frans. 'Nee,' lacht zijn vader, 'de dikke kindertjeswagen.' 'Ik ben helemaal niet dik,' protesteert Frans, 'maar mijn lieve kleine zus wel.'

Onderweg vertelt zijn vader over de auto's van zijn eigen vader, toen hij zelf nog een kleine jongen was. 'De allermooiste was een Nash,' zegt zijn vader. 'Dat was een grote Amerikaanse auto met mooie ronde vormen. Jammer genoeg bestaat dat merk niet meer.' 'Waarom niet?' wil Frans weten. 'Dat weet ik niet,' zegt zijn vader. 'Misschien was hij te duur, of te bijzonder en kon hij zich niet aanpassen aan de veranderende omgeving. Nu is hij uitgestorven en alleen in het museum te zien, net zoals de dodo. Je zou kunnen zeggen dat hij het slachtoffer is van de evolutie.'

Na twee uur rijden passeren ze de grens. ‘Wat ruikt het hier vies,’ zegt Frans en hij trekt een gekke bek. ‘Hé jongeman, zo lijkt je meer op een gekko,’ zegt zijn vader, die hem via de achteruitkijkspiegel kan zien. ‘Graag ook een beetje meer respect voor mijn geboorteland,’ zegt hij met gespeelde boosheid. ‘Weet je trouwens hoe ze hier een dierentuin noemen? Een Zoo, een hoofdletter Z en dan twee o’s.’ ‘En weten jullie hoe ze hier een punaise noemen,’ vraagt zijn moeder. ‘Nee? Een duimspijker. Grappig, hè.’

Enmaal in de dierentuin wil iedereen een andere kant uit. Frans wil naar de berggorilla’s, zijn moeder naar de zeepaardjes, zijn vader naar de dwergkrokodillen en zijn zusje kraait voortdurend ‘IJs, ijs.’ De vader van Frans probeert het gezin bij elkaar te houden. ‘Je zou kunnen zeggen dat alle dieren in de dierentuin verschillende verzamelingen vormen,’ zegt hij op dezelfde manier als zijn meester op school. Frans kijkt naar de blauwe lucht en de vogelpoep op de takken van de bomen. ‘De verzameling van de gewervelde dieren, zo vervolgt zijn vader, bestaat uit vijf klassen. De vissen, de amfibieën, de reptielen, de vogels en de zoogdieren. Die moeten we allemaal zien. Maar je hebt ook de

geleedpotige dieren, de weekdieren ...' 'Zullen we hier rechtsaf gaan en een rondje lopen,' zegt zijn moeder, 'dan komen we alle verzamelingsklassen vanzelf tegen.' Zijn moeder steekt haar arm resoluut door die van zijn vader en het gezin zet zich in beweging.

Frans kijkt zijn ogen uit. De voorname maar stramme wandelpas van de giraffen, alsof het allemaal oorlogsslachtoffers zijn met kunstledematen. Het angstaanjagende gebonk op de dikke ramen door de berggorilla's, die waarschijnlijk nooit te horen hebben gekregen dan hun moederland geen kolonie meer is maar een democratische republiek. De pijlsnelle zeehonden, die de toegeworpen vissen heel knap in de lucht weten te vangen nog voordat ze het water raken. De felle kleuren van de papegaaien, die samen een prachtige regenboog vormen. Het oorverdovende gebrul van de tijgers, tussen het slapen en het doelloze slenteren door. Dan ontdekt Frans dat de dieren ook naar hem kijken. Hij vraagt aan zijn vader en moeder wat de dieren denken van al die bezoekers. 'Wat bedoel je,' zegt zijn vader spottend, 'wat ze denken wanneer ze mensen zien of wanneer ze jou zien?' Frans trekt een lelijk gezicht naar zijn vader. 'De baviaan denkt dan: "Hé, nog een baviaan,"

zegt zijn vader. ‘Je zou kunnen zeggen,’ vervolgt hij serieus, ‘dat de wetenschap op dat gebied nog maar weinig vooruitgang heeft geboekt. Voor denken zijn namelijk niet alleen hersencellen nodig, maar ook taal en grammatica. En het probleem is ...’ ‘Ik weet een leuk spelletje,’ zegt de moeder van Frans. ‘Jullie moeten iemand in gedachten nemen en dan een dier er bij zoeken dat het meest op die persoon lijkt.’ ‘Ik weet het,’ roept Frans, ‘onze vervelende buurman lijkt op een wrattenzwijn!’ ‘Tom Poes,’ brabbelt zijn zusje. ‘Ik vind de pinguïns wel iets hebben van de familie ‘t Hart, die humorloze begrafenisondernemer die naast Bakker Thijssen woont,’ zegt zijn vader. ‘En ik vind Papa sprekend een okapi, zeldzaam en veelzijdig,’ zegt zijn moeder. ‘Vinden jullie ook niet?’

‘Wat gebeurt er wanneer alle dieren worden losgelaten?’ wil Frans weten. ‘Dan vluchten veel dieren weg en de andere dieren eten elkaar op,’ zegt zijn vader. ‘Dan blijft het sterkste dier over. Je zou kunnen zeggen dat dan de evolutie, die hier is bevroren, weer verder gaat.’ Dat lijkt Frans geen goed idee. ‘Je zou kunnen zeggen,’ zegt hij plechtig, ‘dat wij snel een ijsje moeten eten, anders sterven wij uit net zoals de dodo en de Nash.’

ZONDAG

Buiten is alles tot stilstand gekomen. Geen auto, geen fietser, geen wandelaar gaat voorbij. In de tuin stellen de bloemen zich verdekt op. De vogels houden zich aan het zelfopgelegde kwetterverbod. Zelfs de wolken staan stil geparkeerd en laten zich gewillig omlijsten door een mager voorjaarszonnetje.

Eerder die dag, in de vroege ochtend, is een langgerekte optocht voorbij getrokken. Talloze voetstappen proberen indruk te maken op de tegels van het trottoir. Mannenvoetstappen. Vrouwenvoetstappen. Zelfs kindervoetstappen. Allemaal gaan ze in dezelfde richting, als bijen naar hun korf. Boven de voetstappen zijn stemmige kleren te zien, met hier en daar een toefje kleur. De mannen houden een klein boek stevig in hun rechterhand.

Zoals de klepel van de klok heen en weer beweegt, zo keren ook de voetstappen na enige tijd terug op hun schreden. Maar nu minder gedisciplineerd, bijna meanderend over het trottoir. Korte gesprekken klinken op, tussen de

volwassenen. De kinderen kijken elkaar nieuwsgierig aan, maar houden meestal hun mond. Ook Frans heeft deelgenomen aan de optocht, samen met zijn moeder en zijn zusje in een kinderwagen. Voor Frans is dat een wandeling van niets. Hij woont naast de bijenkorf, in de schaduw van de grote rode beuk.

Nu is de rust overal weergekeerd. Het is zondag. De wereld wacht op het middageten. ‘Het manna,’ zoals zijn vader altijd zegt, ‘dat de verbindingsschakel vormt tussen de voorbije week en de komende week. Einde of nieuw begin? De vraag stellen is haar beantwoorden,’ zegt zijn vader dan. De wereld houdt zijn adem in. Er gebeurt niets. Er zal die dag ook helemaal niets meer gebeuren. Ondertussen is de moeder van Frans druk bezig in de keuken.

Binnen, in de woonkamer, bevindt zich op dat moment het centrum van het heelal: de ronde eettafel met zijn wulpsgedraaide centrale poot. Drie mahoniehouten stoelen en een kinderstoel staan op onderling gelijke afstand om de tafel heen. Volgens Frans zijn dit de planeten van de zon. Op het damasten tafelkleed staan vier borden met een geribbeld randje geduldig te wachten. Dat zijn de zonnekraters. Frans hoopt dat ze snel worden gevuld, want na het

pepermuntje van die ochtend heeft hij niets meer gegeten. Naast de borden ligt het zilveren bestek, het huwelijkscadeau van opa en oma. Frans heeft honger en gaat vast zitten. Hij pakt de glazen messenlegger, houdt die heel dicht voor zijn ogen en tuurt in het rond. Eerst kijkt hij naar buiten. Hij probeert de zonnestralen die door de serre naar binnen dringen om te toveren tot een waterval vol kleuren. Dan kijkt hij naar zijn vader die in de voorkamer de krant leest. Hij draait de messenlegger naar links en naar rechts om er een lachspiegel van te kunnen maken. Het grote hoofd van zijn vader vult nu bijna de hele voorkamer. ‘Wanneer is er weer kermis?’ vraagt hij. ‘En gaan wij dan weer naar het lachspiegelhuis?’ Zijn vader kijkt op uit de krant en zegt: ‘Zo, ga jij later natuurkunde studeren? Dan weet je straks alles van prisma’s. Maar je kan die messenlegger beter op tafel laten liggen, daar hoort hij thuis. Vind je ook niet?’

‘Eten,’ roept zijn moeder. Haar stem galmt in de gang en kringelt langs de trapleuning omhoog naar de bovenste verdieping van het huis. Even later krijgen de planeten bezoek, iedereen zit nu aan tafel. Zijn moeder haalt de deksel van de grote pan met soep die midden op tafel staat. ‘Zullen wij eerst even

stil zijn,' zegt de vader van Frans. Die ochtend heeft hij in de grote bijenkorf nog voorgelezen uit het boek der woorden en daarna een heel lange toelichting gegeven. Iedereen keek naar zijn vader en wachtte beleefd met hoesten en kuchen totdat hij was uitgesproken. Maar nu heeft hij zijn ogen dicht en is ook hij stil. Misschien zijn de woorden op, denkt Frans. Precies op dat moment herhaalt zijn vader de bekende woorden. Terwijl Frans zijn handen gevouwen voor zich heeft, kijkt hij stiekem door zijn oogharen naar de tafel. Hij ziet een peterselieblaadje stil rondjes draaien in de tomatensoep.

'Heb jij Jansen vanochtend nog gezien?' vraagt zijn moeder aan zijn vader. 'Nee, gelukkig niet,' antwoordt zijn vader, 'anders zou hij weer zijn begonnen over dat verspillen van collectegeld in Afrika, zoals hij dat noemt. Volgens hem hebben ze daar niets nodig, de mensen lachen er altijd en aan zon hebben ze geen gebrek.' Frans heeft zijn soep op en leunt achterover. 'Frans, niet wippen,' zegt zijn vader. 'Die stoelen zijn al tweehonderd jaar oud, zoals je weet en wij willen graag dat ze nog tweehonderd jaar meegaan.' Snel laat Frans de voorpoten van de stoel landen op het vloerkleed.

Zijn ogen dwalen af naar de schilderijen aan de muur. Zijn moeder heeft zijn blik gevolgd en zegt: ‘Knipoog eens naar opa. Jij bent niet alleen naar hem vernoemd, maar je hebt ook zijn helblauwe ogen. Weet je dat?’ Frans kijkt naar het vale schilderij en knippert afwisselend met zijn linker en rechter oog. ‘Waarom leeft opa niet meer,’ vraagt hij. ‘Ik zou graag een levende opa hebben.’ ‘Ja, dat zou ik ook wel willen,’ zegt zijn moeder, ‘maar dat kan nu eenmaal niet.’ De vader van Frans schenkt de glazen vol, wijn voor de volwassenen en water voor de kinderen.

Na de soep, het vlees, de aardappelen en de groenten is het tijd voor het toetje. ‘Toetje, wentelteefjes,’ schreeuwt Frans. ‘Rustig,’ zegt zijn vader. ‘Weten jullie wat tante Ko op zo’n moment altijd zei? Wentelteefjes zijn geen toetje, maar een dessert en dat rijmt op hélicoptère.’ ‘Wie was tante Ko?’ vraagt Frans. ‘De oudste zuster van mijn vader, dus voor jou een oud-tante,’ zegt zijn vader. ‘Een bescheiden en vrome vrouw, maar op haar negentigste rende ze naakt en psalmenzingend door het bejaardenhuis.’ De moeder van Frans komt binnen met het toetje, roze Saromappudding. ‘Het hoogtepunt van de week,’ zegt

Frans. Zijn zusje maakt smakkende geluiden.

‘Voor mij een ander hoogtepunt,’ zegt zijn vader en hij pakt de krant van zaterdag. ‘Ik heb het cryptogram bijna af, ik mis nog een paar woorden.’ ‘Welke?’ vraagt de moeder van Frans belangstellend, terwijl zij de toetjes verdeelt. Vorige week had zij nog gevraagd hoe het mogelijk was dat de wereld in zes dagen was gemaakt, terwijl diezelfde periode telkens tekort bleek te zijn om een cryptogram op te lossen. ‘Zal ik het voorlezen?’ vraagt de vader van Frans. ‘Zeven verticaal, drie letters: Mistig opperwezen, waaraan mensen verslaafd kunnen raken.’ Hij denkt even na en zegt dan: ‘God’. Met enige ergernis in zijn stem vervolgt hij: ‘Dat zijn drie letters, dat zou kunnen, maar zo’n omschrijving kan de Nieuwe Courant zich niet permitteren tegenover de lezers.’ Even is het stil. ‘Zon,’ zegt de moeder van Frans, ‘van zoonaanbidders.’ ‘Wijn,’ zegt Frans, ‘wanneer mag ik nu eens van die wijn proeven?’

HET MOMENT

De wind schuurt links en rechts langs het huis. Vrouwen halen haastig de klapperende lakens binnen die op de balkons te drogen hangen. Het geluid van de komende storm valt door de schoorsteen pardoos het huis in en vult ongevraagd de woonkamer. Frans kijkt door het raam van de voorkamer en ziet de boomtoppen vrolijk dansen. Hij legt de twee laatste stukjes van zijn puzzel op hun plaats. 'Ik ben klaar,' zegt hij tegen zijn moeder. Zij laat haar strijkplank in de steek en komt kijken. 'Het is heel mooi geworden, dat Engelse landhuis met die weelderige tuin,' zegt zij tegen Frans. 'Wel 835 stukjes, toch? Dat heb je snel gedaan.' 'Wat zal ik nu gaan doen?' vraagt Frans. 'Hebben wij nog meer puzzels?' 'Niet dat ik weet,' antwoordt zij, 'misschien kunnen we volgende week bij oma een paar puzzels lenen. Trouwens, heb jij mijn sleutels gezien?' 'Ben je die al weer kwijt, je wordt oud en vergeetachtig,' plaagt Frans.

Hij hoort zijn vader thuiskomen. Als hij de woonkamer binnenkomt vraagt zijn vader: 'Ben ik

nog op tijd?’ ‘Ja hoor,’ antwoordt zijn moeder, die net de strijkplank inklapt en opbergt. ‘Frans,’ vervolgt zij, ‘wil je een nette trui en broek aantrekken, straks komt de fotograaf.’ ‘De fotograaf? Moet ik op de foto?’ vraagt Frans. ‘Wij gaan straks allemaal op de foto, samen maar ook apart. Dan kunnen we een foto van jou aan oma geven,’ antwoordt zijn vader.

Even later belt de fotograaf aan. Een lange dunne man met een grote snor. Hij kijkt rustig rond in de woonkamer, pakt zijn fototas uit en zet een statief neer. Eerst maakt hij een foto van het hele gezin. Vader, moeder en zusje op de bank, Frans daarvoor op de grond. Daarna wil hij van iedereen afzonderlijk een foto maken. De vader van Frans wil graag voor de boekenkast worden gefotografeerd. Zijn moeder kiest voor de tuin, maar de fotograaf waarschuwt voor de donkere wolken. ‘Dan maar binnen,’ zegt zij en gaat opnieuw op de bank zitten. ‘En nu zijn de kinderen aan de beurt.’

‘Frans,’ zegt de fotograaf, ‘jij vindt puzzelen toch zo leuk? Ik wil je daarom bij die mooie grote puzzel fotograferen. Maar het oogt natuurlijker wanneer de puzzel nog niet helemaal af is. Je moet daarom een hoekje weer uit elkaar halen en doen

alsof je nadenkt over de laatste stukjes. Dan kijk je naar mij en op dát moment neem ik de foto'. Frans luistert verbaasd naar de fotograaf. 'Maar ik ben net klaar. Ik heb helemaal geen zin om de puzzel uit elkaar te halen,' zegt Frans met een stille stem. 'Toe nou,' zegt zijn moeder, 'doe maar wat de fotograaf vraagt. Hij maakt altijd heel mooie foto's van kinderen. Echt waar.' Frans haalt de stukjes van de rechterbovenhoek van de puzzel uit elkaar, de plek waar de takken van de bomen een ingewikkeld netwerk vormen. Met een boos gezicht gaat hij achter het puzzelbord zitten. 'Hè toe nou, Frans,' zegt zijn moeder, 'kijk eens wat vrolijker, anders moet oma altijd tegen een boze Frans aankijken. En jij zelf zal dat ook niet leuk vinden, wanneer je later die foto bekijkt, als je groot bent.'

Na het vertrek van de fotograaf vraagt Frans opnieuw waarom hij nette kleren aan moest trekken, waarom van iedereen apart een foto moest worden gemaakt, waarom hij zijn puzzel uit elkaar moest halen. 'Ik heb geen foto nodig,' zegt hij. 'Ik onthoud gewoon alles, hoe de kamer is ingericht, hoe jullie er uit zien, hoe de bomen dansen. Alles.' Zijn moeder is het daar niet mee eens. 'Nee hoor,'

antwoordt zij, ‘mensen vergeten heel veel wanneer ze ouder worden. Hoe hun familieleden en vrienden heten, wie op welke dag jarig is, hoe een Leidse kletskep smaakt, hoe ze er zelf in hun jonge jaren uit hebben gezien.’ Frans is niet overtuigd en vraagt: ‘Maar als mensen alles vergeten, weten ze dan nog wel op welke foto’s ze zelf staan?’ Zijn vader heeft hiervoor een oplossing: ‘Voor de zekerheid zullen wij straks jouw naam achter op de foto schrijven.’ ‘Maar als ik dan ook ben vergeten hoe ik zelf heet?’ vraagt Frans. Zijn vader luistert even naar de gierende wind in de schoorsteen en antwoordt dan: ‘Tsja, als je zó ver heen bent, kan je net zo goed de hele dag naar een schilderij vol zonnebloemen kijken. Dan hebben mensen helemaal geen herinneringen meer.’ Frans: ‘Maar ik zal nooit vergeten hoe vers brood smaakt.’

DE ONTDEKKING VAN HET PARADIJS

Vandaag is het zo ver. Frans staat te trappelen van ongeduld. ‘Sta nu eens stil,’ zegt zijn moeder, ‘dan kan ik je jas dichtmaken.’ ‘Ik wil snel naar school,’ zegt Frans, ‘vandaag gaat er iets bijzonders gebeuren.’ ‘Wat dan? Het is nog lang geen Sinterklaas,’ merkt zijn moeder op. ‘Nee, dat weet ik ook wel. Maar ik mag er niets over zeggen van juf Schotel.’ ‘Ze heet geen Schotel,’ zegt zijn moeder, ‘dat weet je best.’ Frans pakt zijn schooltas, doet de voordeur open en holt weg.

Buiten volgt Frans eerst de lijnen van het hinkelspel die hij gisteren op de stoeptegels heeft getekend. Hij springt met twee benen naar het laatste vak, landt midden op de 10 en loopt snel verder. Bij de eerste zijstraat kijkt hij heel even naar rechts. Er komt bijna nooit verkeer uit die doodlopende straat.

Aan het einde is de sloot waar hij vorige week in is gevallen. Hij herinnert zich weer hoe vies dat was. Het lijkt alsof hij de modder nog steeds kan ruiken. Frans loopt door naar het park. Hier staat elk jaar de kermis, vlak voor de zomervakantie. Een week lang feest. De schiettent, de botsautootjes, de draaimolen en natuurlijk het touwtje trekken. Altijd prijs. Een snoepje, een plaatje van een voetballer of een raar fluitje. Als hij uit school komt, mag hij van zijn vader en moeder niet zo maar over het kermisterrein rondlopen. Er zou van alles kunnen gebeuren, zeggen ze. Als de kermis eenmaal is losgebarsten, gaan ze met het hele gezin er naar toe. Zijn vader probeert dan in de schiettent een foto van zichzelf te maken, elk jaar weer tevergeefs. ‘Ze hebben de loop van het geweer nog steeds niet recht gebogen,’ zegt hij teleurgesteld, ‘maar nu is het de hoogste tijd voor poffertjes.’

Maar er is nu geen kermis, het is herfst, bijna winter. De bomen in het park staan even strak in de rij als de kinderen straks op het schoolplein. Na het park volgen de mooie, hoge huizen van de notaris, de dokter en de dominee. Dominee Notten. De huizen hebben aan twee kanten een stenen trap om bij de voordeur te komen. Soms doet Frans op

die trappen een wedstrijdje met zijn vriendjes, maar vandaag heeft hij daarvoor geen tijd. Dan volgt de kerk met de spitse toren. Zijn vader heeft de kerk eens een bakstenen schip genoemd, dat lang geleden door een gigantische vloedgolf in het midden van het dorp is komen te liggen. ‘En dat alles zonder de bewoners om toestemming te vragen. Die oude Notten doet gewoon alsof hij de kapitein van het dorp is,’ zegt hij half lachend. Zijn moeder doet alsof zij niets heeft gehoord.

Frans loopt om de kerk en gaat een straat in. Op de volgende hoek is de snoepwinkel, de kleinste van de wereld. Binnen staan tegen alle wanden grote glazen potten met rode deksels. Daarin zit al het snoep verborgen dat je maar kan bedenken. Drop, kaneelstokken, zoethout, kauwgumballen, zuurtjes. Een vriendelijk oud echtpaar schuifelt rond in de kleine ruimte achter de toonbank. Frans vindt het jammer dat hij geen opa en oma tegen hen kan zeggen.

Daar is eindelijk de school. Frans loopt het schoolplein op. De bel klinkt en de kinderen gaan per klas in de rij staan, twee aan twee. Frans staat achteraan, naast Maurits. ‘Vandaag is het zo ver,’ zegt Frans. ‘Wat bedoel je?’ ‘Je bent het toch niet

vergeten? ‘Loop maar rustig naar binnen,’ horen zij de juf zeggen, die opeens achter hen staat. Door de rondgevlochten vlechten lijkt het net alsof er een vliegende schotel op haar achterhoofd is geland. De vader van Frans noemt haar daarom “Juf Schotel”. ‘Maar dat mag je nooit tegen haar zeggen, hoor.’

Frans loopt door de gang, hangt zijn jas aan de kapstok, loopt het klaslokaal in en gaat op zijn plaats zitten. Ook de tafels staan gedwee twee aan twee, alsof het hier de ark van Noach is. De juf doet de deur dicht. Achterin staat de grote potkachel te suizen. Frans ziet hoe de juf het deurtje van de kachel opent, een grote schep kolen naar binnen kiepert en het deurtje weer dicht doet. Even is de kachel stil, maar al snel is het zachtzoemende geluid weer te horen. De klas wacht af.

‘Wat zullen we doen vandaag?’ vraagt de juf plagerig. ‘Dat bent u toch niet vergeten? U zou vertellen over het ontstaan van de wereld en de ontdekking van het paradijs,’ zegt Frans. ‘Dat is waar ook,’ zegt de juf. Zij pakt een groot boek van haar bureau en gaat midden voor de klas staan. Zij slaat het boek open en kijkt de klas in. Twee-en-vijftig ogen staren haar aan. ‘Er was eens ...’

De juf vertelt het bekende verhaal. Soms dwaalt een stel ogen door de ruimte van het klaslokaal, maar altijd landen ze weer op de lippen van de juf. Frans ziet hoe de juf een bladzijde uit het boek omslaat en daarna een papier met een handgeschreven tekst uitvouwt dat los in het boek ligt. ‘Toen de wereld bijna klaar was, regende het opeens letters. Grote letters, kleine letters. Vette letters, smalle letters. Zwarte letters, rode letters, alle kleuren van de regenboog. Tienduizend miljoen letters vielen uit de lucht. Toen het eenmaal was opgehouden met letterregenen, kwamen de mensen uit hun hutjes gekropen. Wat was dat nu? Terwijl de ouders sprakeloos naar de letters keken die schots en scheef op de grond lagen, begonnen de kinderen met de letters te spelen. Sommige kinderen bouwden lettertorens, andere kinderen legden de letters op een rij, vormden er woorden van, zoals “brood” en “schipbreuk” of sorteerden de letters op kleur. En dankzij die letters hebben de mensen leren lezen en schrijven.’ De juf klapt het boek dicht. Even is de klas stil. Dan beginnen ze te praten, te joelen en te klappen. ‘Wat een mooi verhaal,’ zegt Frans zachtjes tegen zichzelf.

‘En dan gaan jullie nu zelf leren schrijven, kinderen. Pak je potlood,’ zegt de juf die ondertussen door de klas loopt, ‘jullie krijgen van mij een vel overtrekpapier en een letter. Voor elk kind een andere letter. En bedenk wel, als je eenmaal kan schrijven, gaat er een wereld, een paradijs, voor je open. Je kan dan alles vastleggen wat je bedenkt, van een boodschappenlijstje tot een filosofisch tractaat.’

Frans heeft de letter Q gekregen. Een mooie letter, maar moeilijk om over te trekken. De juf kijkt hoe Frans het doet. ‘De punt van jouw potlood is niet scherp genoeg. Geef maar even.’ Zij loopt naar haar bureau, pakt een groot mes en snijdt een scherpe punt aan het potlood. De puntenslijper die krullen kan draaien die bijna net zo mooi zijn als die van sommige meisjes uit de klas, is vorige week kapot gegaan.

‘Hier is je potlood weer. Ga maar verder.’ Frans trekt heel secuur de lijnen van de letter over. Hij bibbert een beetje, hij voelt zich niet helemaal op zijn gemak met die aandacht. Dit moet veel nauwkeuriger dan het hinkelspel op de stoep. ‘Frans, je moet niet zo veel kracht zetten, anders gaat het papier kapot. Je moet altijd ontspannen schrijven.’

Frans beweegt heel voorzichtig het potlood over het papier. Na enige tijd begint het potlood voor zijn ogen te dansen, zijn hand wordt door het potlood in beweging gezet. Op het papier ontstaat een vrolijke verzameling van telkens andere letters. Grote letters, kleine letters. Vette letters, smalle letters. Zwarte letters, rode letters, alle kleuren van de regenboog. Alsof er confetti is gestrooid. En Frans zag dat het goed was.

COLOFON

De lotgevallen van Frans zijn geschreven in de periode tussen 2003 en 2010 en bij wijze van nieuwsjaarsgroet verstuurd aan intieme liefhebbers van vers brood. Voor deze bundeling zijn de verhalen in bescheiden mate geredigeerd. Twee verhalen, “Almhof” en “De weg terug”, zijn samengevoegd.

Behalve nieuwsjaarsgroet waren de eerste vijf verhalen destijds ook de inzending voor een ‘vrijblijvende’ prijsvraag van toetjesverwenner Almhof. Om voor de hoofdprijs, een VUT uitkering vanaf het 60^e levensjaar, in aanmerking te komen moest een originele reden worden verzonnen om eerder te stoppen met werken. Het mag een klein wonder heten dat het uitblijven van de hoofdprijs niet heeft geleid tot een voortijdig einde van deze verhalenreeks. Een wonder dat volledig in het niet valt bij de zinnenprikkelende verrassing van vers brood.

De vormgeving was in handen van Gijs de Haan. Het druk- en bindwerk werd verzorgd door Drukkerij Sparta te Leiden.

Copyright © 2011 Frans de Haan

fransdehaan@telfort.nl

www.misbaremeubelen.nl